

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสั่งสมความรู้ เป็นลักษณะนิสัยที่พึงมีในบุคคลเนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร มีความรู้มากมายเกิดขึ้นทุกวินาที สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และทัศนีย์ บุญเดิม กล่าวว่า การจัด การเรียนการสอนต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ต้องให้ผู้เรียนเรียนรู้ “วิธีการเรียนและวิธีการ แสวงหาความรู้” มากกว่าเรียน “ตัวความรู้หรือเนื้อหาวิชาสำเร็จรูป” (ใน ทิศนา แจมมณี และ สร้อยสน สกลรักษ์ (บรรณาธิการ), 2542, หน้า 483-484) เพราะในทุกเสี้ยววินาทีที่มีเนื้อหา ความรู้มากมายเกิดขึ้นอยู่เสมอ คนในยุคนี้จึงจำเป็นต้องศึกษาตลอดชีวิต การสอนจึงต้องเน้นไปที่ คุณภาพการแสวงหาความรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นการทำให้ผู้เรียนมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ใน มาตรา 4 ว่า “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม การเรียนรู้และ ปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของ “การ ศึกษาตลอดชีวิต” ไว้ว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษา นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต

ในจุดประสงค์การเรียนรู้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ฉบับปรับปรุง 2533, หน้า 25) ได้กล่าวไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่ม ประสบการณ์ว่า มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงสภาพปัญหากระบวนการแก้ปัญหาและสามารถนำ ประสบการณ์เหล่านี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต จึงต้องปลูกฝังให้นักเรียนมีความรู้ และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับสังคม และธรรมชาติ มีนิสัยใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ ซึ่งในจุดประสงค์ การเรียนรู้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตใน ป.02 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (คู่มือการประเมินผล การเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ฉบับปรับปรุง 2533, หน้า 128) ได้กล่าวถึง

รายละเอียดในด้านความรู้ความสามารถ และการปฏิบัติในชีวิตประจำวันไว้ว่านักเรียนสามารถวิเคราะห์ข้อเท็จจริง แหล่งความรู้ ข่าวสาร และข้อมูล สามารถรวบรวมความรู้ ข่าวสารและข้อมูลด้วยตนเอง นอกจากนี้ ในด้านกระบวนการแก้ปัญหาที่ได้อบรมให้นักเรียนมีทักษะในการยอมรับในสภาพปัญหาที่ต้องมีการแก้ไข เสนอแนวทางแก้ไขปัญหามาตามความคิดของตน เลือกแนวทางแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้ชัดเจนในมาตรา 7 ว่าในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียน “...มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง” มาตรา 24 ระบุการจัดกระบวนการเรียนรู้ว่า “ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง” และ “ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอบสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ”

หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้มีแนวความคิดเห็นที่สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2543, หน้า 19-25) ขึ้น โดยได้ให้ความสำคัญของผู้เรียนและท้องถิ่นโดยได้กำหนดมาตรฐานด้านผู้เรียน คือ มาตรฐานที่ 6 ให้มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรฐานที่ 7 เห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปและวัฒนธรรมที่ดงามของคนไทย ส่วนมาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 14 ให้ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในการพัฒนาการศึกษา มาตรฐานที่ 17 ให้มีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

ชุมชนได้ส่งเสริมความเชื่อ แนวคิด วิธีการดำรงชีวิตมานาน และได้ทำการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง การที่ชุมชนมีความเชื่อเป็นลักษณะเฉพาะนั้นเป็นสิ่งยืนยันว่าคนในชุมชนนั้นมีแนวคิด วิธีการในการดำรงอยู่ของสังคมชุมชนให้อยู่อย่างสงบสุขและเกิดความมั่นคงทางจิตใจ

ขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น เป็นสิ่งจำเป็นที่คนในชุมชนควรรู้ และมีความตระหนักถึงความสำคัญ ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อในท้องถิ่น จะมีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย ซึ่งในพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะรวมเอาความเชื่อต่าง ๆ ในท้องถิ่นไว้ในพิธีกรรมนั้นด้วย

ความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้นับวันจะหาคนที่ทราบน้อยลงเรื่อย ๆ จะคงเหลือเพียงแค่พิธีกรรมซึ่งกระทำตาม ๆ กันมาเท่านั้น แต่ความเชื่อที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมนั้น ๆ กลับไม่ค่อยมีคนทราบ หลายคนจะมองพิธีกรรมท้องถิ่นว่างมบาย ไร้เหตุผล อธิบายไม่ได้ เด็กรุ่นใหม่จึงมักมองข้ามคุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นของตนเอง

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาหนึ่งศตวรรษ ที่มีการจัดระบบการศึกษาของไทยขึ้น เป็นแนวโน้มที่พракและบัณฑิตยสภากำลังคนทั้งในด้านแรงงานและกำลังสมอง มากกว่าที่จะเสริมสร้างให้ท้องถิ่นนำศักยภาพนั้น ๆ มาใช้ในท้องถิ่นของตนเอง ระบบการศึกษามักเข้าไปทำลาย “พื้นเพ” และความเป็นตัวของตัวเองในทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นผลเสียที่ลึกซึ้งและส่งผลกระทบยาวนาน นอกจากนั้น การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันทำให้เกิดการดูถูกภูมิปัญญาของตน ไม่ภาคภูมิใจในชุมชนของตน เนื่องจากเนื้อหาที่เรียน ไม่มีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นของตน จึงเกิดผลกระทบต่อการสังคม คือ ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อของคนในชุมชนจะเริ่มหายไป เนื่องจากไม่มีเวลาไม่暇ปฏิบัติ ไม่อยากรับรู้ การที่จะทำให้เกิดความรักประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่นแก่นักเรียน จึงควรจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่น เพื่อเป็นการแสดงให้นักเรียนเห็นถึงคุณค่าของท้องถิ่นของตนอันจะเป็นการนำไปสู่ความตระหนักให้รักในท้องถิ่นของตน

คณะกรรมการการวิจัยการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม (2540) ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาการศึกษา ศิลป และวัฒนธรรมไทย ได้กำหนดนโยบายและแนวทางการวิจัยทางการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ส่งเสริมการพัฒนาคน โดยกำหนดมาตรการในส่วนที่ดำเนินการร่วมกัน คือ ให้มีการศึกษาวิจัยเอกลักษณ์ไทยของแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย ที่จำเป็นต่อการนำเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในการสร้างความตระหนักให้รักในท้องถิ่นของตน

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนตรงกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นมากที่สุด นอกจากนี้ยังเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตได้กำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ไว้อย่างเด่นชัด ซึ่งสามารถนำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นเข้าไปแทรกในเนื้อหาได้อย่างกลมกลืน และตรงกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งนอกจากหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) จะมีนโยบายอย่างชัดเจนแล้วนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 24 (6) ได้มีนโยบายในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ และใน

มาตรา 66 ได้พูดถึงเกี่ยวกับ “การสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดการศึกษา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปและวัฒนธรรมของชาติ” ด้วยเช่นกัน

จากความจำเป็นที่ต้องเน้นให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ รู้คุณค่าและเห็นความสำคัญของ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผู้เรียนและบุคคลในชุมชนจะให้ความสนใจ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะจัดการเรียน การสอนในเรื่องความเชื่อ ประเพณีในท้องถิ่น ซึ่งการจัดการเรียนการสอนครั้งนี้ได้วางแผนให้ ผู้เรียนได้รู้จักแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในท้องถิ่น ใช้รูปแบบการสอนที่ทำให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้เนื้อหา โดยอาศัยพื้นฐานจากกระบวนการวิจัย อันจะก่อให้เกิดคุณลักษณะการเป็น นักวิจัยในขณะที่นักเรียนทำการศึกษาความรู้จากท้องถิ่นเรื่องประเพณี ความเชื่อในท้องถิ่น

ในการวิจัยครั้งนี้ผลการศึกษาของนักเรียนแต่ละคน จะอยู่ในรูปของรายงานการศึกษา อันเกิดจากกระบวนการแสวงหาความรู้ของนักเรียน ซึ่งจะก่อให้เกิดคุณลักษณะของการวิจัยอัน เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาผลการทดลองจัดการเรียนการสอน โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อสร้าง คุณลักษณะนักวิจัยในนักเรียนประถมศึกษา
2. ศึกษาเจตคติของนักเรียน และชุมชน ต่อการจัดการเรียนการสอน โดยใช้กระบวนการ วิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

การจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการวิจัยทำให้นักเรียนมีคะแนนคุณลักษณะนักวิจัย ด้านต่าง ๆ หลังเรียน สูงกว่าคะแนนคุณลักษณะนักวิจัยก่อนเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตดังต่อไปนี้

1. ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 กลุ่มโรงเรียนบ่อเบี้ย อำเภอบ้านโคก จังหวัด อุตรดิตถ์ ซึ่งมีทั้งหมด 4 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านบ่อเบี้ย โรงเรียนบ้านห้วยยาง โรงเรียนบ้านเด่นชาติ และโรงเรียนปางคอม รวมถึงผู้ปกครองนักเรียนด้วย

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ 1) คุณลักษณะนักวิจัย ประกอบด้วย ความสงสัย การมีวิจารณญาณ ความใจกว้าง ความริเริ่ม ความซื่อสัตย์ ความขยัน ความสุขในการทำงาน 2) เจตคติของนักเรียนและชุมชน ต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย

3. เนื้อหา ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี ของหมู่บ้านบ่อเบี้ย อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย หมายถึง การจัดการเรียนการสอนแก่นักเรียนระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย การคิดประเด็นในการศึกษา การสร้างคำถาม การรวบรวมข้อมูล ความสอดคล้องของข้อมูล วิเคราะห์ สรุป ศึกษาผลกระทบ เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขผลกระทบ และเสนอผลการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อใช้สอนเนื้อหา ความเชื่อ ประเพณีในท้องถิ่น

คุณลักษณะนักวิจัยในนักเรียนประถมศึกษา หมายถึง คุณลักษณะของนักเรียนที่จะเกิดขึ้นหลังจากเรียนโดยใช้กระบวนการวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย ความสงสัย การมีวิจารณญาณ ความใจกว้าง ความริเริ่มสร้างสรรค์ ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร และความสุขในการทำงาน

นักวิจัยในระดับประถมศึกษา หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 ที่เรียนโดยใช้กระบวนการวิจัย และมีคุณลักษณะนักวิจัยอย่างน้อย 4 ลักษณะใน 7 ลักษณะ

ความสงสัย หมายถึง ความสามารถในการระบุปัญหา ช่างซักถาม พิจารณาด้วยเหตุผลพอใจในสิ่งใหม่ ๆ และกระตือรือร้นต่อกิจกรรมต่าง ๆ

การมีวิจารณญาณ หมายถึง ความสามารถในการใช้เหตุผลไตร่ตรองสามารถพิจารณาแยกแยะสิ่งที่ควรเชื่อกับสิ่งไม่ควรเชื่อ การโต้แย้งในประเด็นที่ไม่ชัดเจน และความสามารถในการสรุป

ความใจกว้าง หมายถึง การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือข้อมูลหลักฐานอื่น หากหลักฐานข้อมูลนั้นเชื่อถือได้ ยินดีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นโดยไม่มีอคติ พร้อมทั้งจะปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำที่ดี

ความริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการเอาข้อมูลหรือสิ่งต่าง ๆ มาปะติดปะต่อวิเคราะห์ได้ การทำสิ่งต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง การมีแนวคิดใหม่ในการเสนอวิธีการแก้ไข และการวางแผนเสนอผลต่อชุมชน

ความซื่อสัตย์ หมายถึง การไม่เอาความคิดของผู้อื่นมาเป็นของตน การพิจารณาข้อมูลโดยปราศจากอคติ บันทึกและตีความหมายของข้อมูลตามจริง เสนอข้อมูลและเห็นคุณค่าของการเสนอข้อมูลตามจริง ไม่พยายามผันแปรข้อมูลเพื่อประโยชน์ของตนเองและผู้อื่น

ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง การเข้าเรียนและร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ กระตือรือร้นทำงานที่ได้รับมอบหมายทันเวลา ช่วยเหลืองานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย ชอบศึกษาค้นคว้าและสอบถามเพื่อหาความรู้ความจริงอย่างสม่ำเสมอ

ความสุขในการทำงาน หมายถึง การรู้สึกดีใจเมื่อค้นพบความรู้ใหม่ มีความสุขเมื่อต้องทำงานต่อเนื่องกันเพื่อให้งานสำเร็จ การยิ้มแย้มแจ่มใสในขณะที่ทำงาน การพูดถึงงานอยู่เสมอ

ชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียน กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ผู้ให้ข้อมูลแก่นักเรียน คณะครูที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลแก่นักเรียนในการเป็นวิทยากร เป็นผู้สังเกต และเข้าร่วมชมนิทรรศการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งอย่าง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะได้รับประโยชน์ คือ

1. ได้ทราบผลการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อสร้างคุณลักษณะนักวิจัย ดังนี้

1.1 สามารถสร้างคุณลักษณะด้านความสงสัย การมีวิจารณญาณ ความใจกว้าง ความขยัน และความสุขในการทำงาน โดยใช้กิจกรรมในการวิจัยครั้งนี้ได้

1.2 การวิจัยครั้งนี้สามารถสร้างคุณลักษณะนักวิจัยด้านความริเริ่มและความซื่อสัตย์ได้แต่ยังไม่เด่นชัด เนื่องจากเป็นคุณลักษณะที่อยู่ภายใน สามารถเสแสร้งหรือซ่อนไว้ได้ ดังนั้นถ้าต้องการสร้างคุณลักษณะดังกล่าวอาจต้องใช้เวลามากขึ้นหรือใช้กิจกรรมในรูปแบบอื่น

2. ได้ทราบว่าชุมชนมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการวิจัย โดยใช้เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อ-ประเพณีในท้องถิ่น

3. นักเรียนมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

4. ช่วยให้นักเรียนเห็นคุณค่าของความเชื่อ – ประเพณีในท้องถิ่น

5. เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่ลูกหลาน

6. เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่ต้องมีโครงงานเป็นส่วนหนึ่งของสาระการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
7. เป็นมุมมองใหม่สำหรับงานวิจัยที่สนใจทั้งข้อมูลในเชิงปริมาณ และข้อมูลในเชิงคุณภาพควบคู่กันไป
8. เป็นแนวทางในการสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียน